

Raghuvansha by Kalidas Chapter 5

——
రఘువంశం సర్గః X కాలిదాసకృతమ్

——
Document Information

Text title : raghuvansha5

File name : raghuvansha5.itx

Category : major_works, kAlidAsa

Location : doc_z_misc_major_works

Author : kalidasa

Transliterated by : Arvind Kolhatkar akolhatkar at rogers.com

Proofread by : Arvind Kolhatkar akolhatkar at rogers.com

Latest update : August 28, 2021

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

రఘువంశం సర్గః X కాలిదాసకృతమ్

తమధ్వరే విశ్వజితి ఊతీశం నిఃశేషవిశ్రాణీతకోశజాతమ్ ।
ఉత్పాతవిద్యో గురుదక్షిణార్థీ కౌతస్యః ప్రపేదే వరతస్తుశిష్యః ॥ X-౧॥

స మృణ్మయే వీతహిరణ్మయత్వాత్పత్రే నిధాయార్హ్యమనర్హశీలః ।
శ్రుతప్రకాశం యశసా ప్రకాశః ప్రత్యుజ్జగామాతిథిమాతిథేయః ॥ X-౨॥

తమర్చయిత్వా విధివద్విధిజ్ఞస్తపోధనం మానధనాగ్రయాయీ ।
విశాంపతిర్విష్టరభాజమారాత్కృతాజ్ఞులిః కృత్యవిదిత్యువాచ ॥ X-3॥

అప్యగ్రణీర్మస్త్రకృతామృషీణాం కుశాగ్రబుద్ధే కుశలీ గురుస్తే ।
యతస్త్యయా జ్ఞానమశేషమాప్తం లోకేన చైతన్యమివోష్టరశ్యేః ॥ X-౪॥

కాయేన వాచా మనసాఽఽఞ్చ శశ్వద్యత్సంభృతం వాసవధైర్యలోఽపి ।
ఆపాద్యతే న వ్యయమన్తరామైః కచ్చిన్మహార్షేస్త్రీవిధం తపస్తత్ ॥ X-౫॥

ఆధారబద్ధప్రముఖైః ప్రయత్నైః సంవర్ధితానాం సుతనిర్విశేషమ్ ।
కచ్చిన్న వాయ్యాదిరుపప్లవో వః శ్రమచ్చిదామాశ్రమపాదపానామ్ ॥ X-౬॥

క్రియానిమిత్తేశ్వపి వత్సలత్వాదభగ్నుకామా మునిభిః కుశేషు ।
తదఙ్కశయ్యామ్యతనాభినాలా కచ్చిన్స్మగీణామనఘా ప్రసూతిః ॥ X-౭॥

నిర్వత్యతే యైర్నియమాభిషేకో యేభ్యో నివాపాజ్ఞులయః పితృణామ్ ।
తాన్యఙ్చఛష్టాఙ్కితసైకతాని శివాని వస్తీర్థజలాని కచ్చిత్ ॥ X-౮॥

నీవారపాకాది కడంగరీయైరామృశ్యతే జానపదైర్న కచ్చిత్ ।
కాలోపపన్నాతిథికల్వ్యభాగం వన్యం శరీరస్థితిసాధనం వః ॥ X-౯॥

అపి ప్రసన్నేన మహర్షిణా త్వం సమ్యగీవసీయానుమతో గృహాయ ।
కాలో హ్యాయం సంక్రమితుం దివ్యతీయం సర్వోపకారక్షమమాశ్రమం తే ॥ X-౧౦॥

తవార్హతో నాభిగమేన తృప్తం మనో నియోగక్రియయోత్సుకం మే ।
అప్యఙ్జయా శాసితురాత్మనా వా ప్రాప్తోఽసి సంభావయితుం వనాన్మామ్ ॥ X-౧౧॥

ఇత్యర్ఘ్యపాత్రానుమితవ్యయస్య రఘోరుదారామపి గాం నిశమ్య |
 స్వార్థోపపత్తిం ప్రతి దుర్బలాశస్తమిత్యవోచద్వరతస్తుశిష్యః || ౫-౧౨ ||
 సర్వత్ర నో వార్తమవేహి రాజన్నాథే కుతస్త్యయ్యశుభం ప్రజానామ్ |
 సూర్యే తపత్యావరణాయ దృష్టేః కల్పేత లోకస్య కథం తమిస్తా || ౫-౧౩ ||
 భక్తిః ప్రతీక్ష్యేషు కులోచితా తే పూర్వాన్మహాభాగ తయాతిశేషే |
 వ్యతీతకాలస్త్యహమభ్యుపేతస్త్యామర్థభావాదితి మే విషాదః || ౫-౧౪ ||
 శరీరమాత్రేణ నరేన్ద్ర తిష్ఠన్నాభాసి తీర్థప్రతిపాదితర్థిః |
 ఆరణ్యకోపాత్తఫలప్రసూతిః స్తమ్బేన నీవార ఇవావశిష్టః || ౫-౧౫ ||
 స్థానే భవానేకనరాధిపః సన్నకించనత్వం మఖజం వ్యసక్తి |
 పర్యాయపీతస్య సురైర్హిమాంశోః కలాక్షయః శ్లాఘ్యుతరో హి వృద్ధేః || ౫-౧౬ ||
 తదన్యతస్తావదనన్యకారోః గుర్వర్థమాహర్తుమహం యతిష్యే |
 స్వస్యస్తు తే నిర్గలితామ్బుగర్భం శరద్ధనం నార్దతి చాతకోఽపి || ౫-౧౭ ||
 ఏతావదుక్త్యా ప్రతియాతుకామం శిష్యం మహారేర్ఘ్నపతిర్నిషిధ్య |
 కిం వస్తు విద్యస్గురవే ప్రదేయం త్వయా కియద్వేతి తమన్వయుక్త్యు || ౫-౧౮ ||
 తతో యథావద్విహితాధ్వరాయ తస్మై స్మయావేశవివర్జితాయ |
 వర్ణాశ్రమాణాం గురవే స వర్ణి విచక్షణః ప్రస్తుతమాచవక్షే || ౫-౧౯ ||
 సమాప్తవిద్యేన మయా మహర్షిర్విజ్ఞాపితోఽభూద్గురుదక్షిణాయై |
 స మే చిరాయాస్థితోపచారాం తాం భక్తిమేవాగణయత్పురస్తాత్ || ౫-౨౦ ||
 నిర్బంధసంజాతరుషార్థకార్యమచిన్తయిత్వా గురుణాహముక్తః |
 చిత్తస్య విద్యాపరిసంఖ్యయా మే కోటిశ్చతస్రో దశ చాహరేతి || ౫-౨౧ ||
 సోఽహం సపర్యావిధిభాజనేన మత్వా భవన్తం ప్రభుశబ్దశేషమ్ |
 ఆభ్యుత్సహే సంప్రతి నోపరోద్ధమల్పేతరత్వాచ్చృతసిష్క్రయస్య || ౫-౨౨ ||
 ఇత్థం ద్విజేన ద్విజరాజకాన్తిరావేదితో వేదవిదాం వరేణ |
 ఏనోనివృత్తేన్ద్రియవృత్తిరేనం జగాద భూయో జగదేకనాథః || ౫-౨౩ ||
 గుర్వర్థమర్థీ శ్రుతపారదృశ్వా రఘోః సకాశాదనవాప్య కామమ్ |
 గతో వదాన్యాన్తరమిత్యయం మే మా భూత్పరీవాదనవావతారః || ౫-౨౪ ||
 స త్వం ప్రశస్తే మహితే మదీయే వసంశ్చతుర్థోఽగ్నిరివాగ్నిగారే |

ద్విస్త్రాణ్యహాన్యర్హసి సోఢుమర్హన్ యావద్యతే సాధయితుం త్వదర్థమ్ || ౫-౨౫||

తథేతి తస్యావితథం ప్రతీతః ప్రత్యగ్రహీత్సంగరమగ్రజన్మా |

గామాత్తసారాం రఘురప్యవేక్ష్య నిష్కృష్టుమర్థం చకమే కుబేరాత్ || ౫-౨౬||

వసిష్ఠమస్త్రోక్షణజాత్ప్రభావాదుదన్వదాకాశమహీధరేషు |

మరుత్సఖస్యేవ బలాహకస్య గతిర్విజఘ్నే న హి తద్రథస్య || ౫-౨౭||

అథాధిశిశ్యే ప్రయతః ప్రదోషే రథం రఘుః కల్పితశస్త్రగర్భమ్ |

సామస్తనంభావనయైవ ధీరః కైలాసనాథం తరసా జిగీషుః || ౫-౨౮||

ప్రాతః ప్రయాణాభిముఖాయ తస్మై సవిస్మయాః కోషగృహే నియుక్తాః |

హిరణ్మయీం కోషగృహస్య మధ్యే వృష్టిం శశంసుః పతితాం నభస్తః || ౫-౨౯||

స భూపతిర్భాసురహేమరాశిం లబ్ధం కుబేరాదభియాస్యమానాత్ |

దిదేశ కౌత్సాయ సమస్తమేవ పాదం సుమేరోరివ వజ్రభిన్నమ్ || ౫-౩౦||

జనస్య సాకేతనివాసినస్తా ద్వావప్యభూతానభినన్ద్యసత్త్వా |

గురుప్రదేయాధికనిఃస్పృహోఽర్థీ నృపోఽర్థికామాదధికప్రదశ్చ || ౫-౩౧||

అఘోష్ట్రవామీశతవాహితార్థం ప్రజేశ్వరం ప్రీతమనా మహ్నాః |

స్పృశన్కరేణానతపూర్వకాయం సంప్రస్థితో వాచమువాచ కౌతస్యః || ౫-౩౨||

కిమత్ర చిత్రం యది కామసూర్భారవృత్తే స్థితస్యాధిపతేః ప్రజానామ్ |

అచిన్తనీయస్తు తవ ప్రభావో మనీషితం ద్యౌరపి యేన దుగ్ధా || ౫-౩౩||

ఆశాన్యమన్యత్సరుక్తభూతం శ్రేయాంసి సర్వాణ్యధిజగ్ముషస్తే |

పుత్రం లభస్వాత్మగుణానురూపం భవన్తమీడ్యం భవతః పితేవ || ౫-౩౪||

ఇత్థం ప్రయుజ్యాశిషమగ్రజన్మా రాజ్ఞే ప్రతీయాయ గురోః సకాశమ్ |

రాజాపి లేభే సుతమాశు తస్మాదాలోకమర్కాదివ జీవలోకః || ౫-౩౫||

బ్రాహ్మే ముహూర్తే కిల తస్య దేవీ కుమారకల్పం సుషువే కుమారమ్ |

అతః పితా బ్రహ్మణ ఏవ నామ్నా తమాత్మజన్మానమజం చకార || ౫-౩౬||

రూపం తదోజస్వి తదేవ వీర్యం తదేవ నైసర్గికమున్నతత్వమ్ |

న కారణాత్స్వాద్భిభిదే కుమారః ప్రవర్తితో దీప ఇవ ప్రదీపాత్ || ౫-౩౭||

ఉత్పాతవిద్యం విధివద్గురుభ్యస్తం యౌవనోద్భేదవిశేషకాన్తమ్ |

శ్రీః సాభిలాషాపి గురోరనుజ్ఞాం ధీరేవ కన్యా పితురాచకాక్షు || ౫-౩౮||

అధేశ్వరేణ క్రథకైశికానాం స్వయంవరార్థం స్వసురిస్తుమత్యాః ।
 ఆప్తః కుమారానయనోత్సుకేన భోజేన దూతో రఘువే విసృష్టః ॥ ౫-౩౯ ॥
 తం శ్లాఘ్యసంబన్ధమసౌ విచిన్త్య దారక్రియాయోగ్యదశశ్చ పుత్రమ్ ।
 ప్రస్థాపయామాస ససైన్యమేనమృద్ధాం విదర్భాధిపరాజధానీమ్ ॥ ౫-౪౦ ॥
 తస్యోపకార్యారచితోపచారా వన్యేతరా జానపదోపదాభిః ।
 మార్గే నివాసా మనుజేన్ద్రసూనోర్బభూవురుద్యానవిహారకల్పాః ॥ ౫-౪౧ ॥
 స నర్మదారోధసి సీకరార్జైర్మరుద్భిరానర్తితనక్తమాలే ।
 నివేశయామాస విలజ్ఘ్ణితాధ్వా క్లాన్తం రజోధూసరకేతు సైన్యమ్ ॥ ౫-౪౨ ॥
 అథోపరిష్టాదభ్రమరైర్భ్రమద్భిః ప్రాకూచితాన్తఃసలిలప్రవేశః ।
 నిర్ధోతదానామలగణ్ణభిత్తిర్వన్యః సరిత్తో గజ ఉన్మమజ్జ ॥ ౫-౪౩ ॥
 నిఃశేషవిజ్ఞానితధాతునాపి వప్రక్రియామృక్షవత్స్తటేషు ।
 నీలోర్ధ్వరేఖాశబలేన శంసన్దన్ద్యయేనాశ్మవికుణ్ణితేన ॥ ౫-౪౪ ॥
 సంహారవిశేషలఘుక్రియేణ హస్తేన తీరాభిముఖః సశబ్దమ్ ।
 బభౌ స భిన్దన్పుహతస్తరంగాన్వార్యర్గలాభగ్గ ఇవ ప్రవృత్తః ॥ ౫-౪౫ ॥
 శైలోపమః శైవలమజ్జరీణాం జాలాని కర్షన్నురసౌ స పశ్చాత్ ।
 పూర్వం తదుత్పీడితవారిరాశిః సరిత్ప్రవాహస్తటముత్సనర్ప ॥ ౫-౪౬ ॥
 తస్యైకనాగస్య కపోలభిత్త్యోర్జలావగాహక్షణమేకశాన్తా ।
 వన్యేతరానేకపదర్కనేన పునర్దిదీపే మదదుర్దినశ్రీః ॥ ౫-౪౭ ॥
 సప్తచ్ఛదక్షీరకటుప్రవాహమసహ్యామాఘ్రాయ మదం తదీయమ్ ।
 విలజ్ఘ్ణితాథోరణతీవ్రయత్పాః సేనాగజేన్ద్రా విముఖా బభూవుః ॥ ౫-౪౮ ॥
 స చ్చిన్నబన్దద్రుతయుగ్యశూన్యం భగ్నక్షపర్వస్తరథం క్షణేన ।
 రామాపరిత్రాణవిహస్తయోధం సేననివేశం తుములం చకార ॥ ౫-౪౯ ॥
 తమాపతన్తం నృపతేరవధ్యో వన్యః కరీతి శ్రుతవాన్కుమారః ।
 నిర్వర్తయిష్యన్విశిఖేన కుమ్భే జఘాన నాత్యాయతకృష్ణశార్ఙ్గః ॥ ౫-౫౦ ॥
 స విద్ధమాత్రః కిల నాగరూపముత్సృజ్య తద్విస్మితసైన్యదృష్టః ।
 సుధర్తప్రభామణ్ణలమధ్యవర్తి కాన్తం వపుర్వ్యోమచరః ప్రవేదే ॥ ౫-౫౧ ॥
 అథ ప్రభావోపనతైః కుమారం కల్పద్రుమోత్తైరవకీర్య పుష్పైః ।

ఉవాచ వాగ్మీ దశనప్రభాభిః సంవర్ధితోరఃస్థలతారహారః ॥ ౫-౫౨ ॥

మతఙ్గశాపాదవలేపమూలాదవాప్తవానస్మి మతఙ్గజత్వమ్ ।

అవేహి గన్ధర్వపతేస్తనూజం ప్రియంవదం మాం ప్రియదర్శనస్య ॥ ౫-౫౩ ॥

స చానునీతః ప్రణతేన పశ్చాన్మయా మహర్షిర్మృదుతామగచ్ఛత్ ।

ఉష్ణత్వమగ్న్యాతపసంప్రయోగాఽఘైత్వం హి యత్నా ప్రకృతిర్జలస్య ॥ ౫-౫౪ ॥

ఇక్ష్వాకువంశప్రభవో యదా తే భేత్స్యత్యజః కుమ్భమయోముఖేన ।

సంయోక్ష్యసే స్వేన వపుర్మహిమ్నా తదేత్యవోచత్స తపోనిధిర్మామ్ ॥ ౫-౫౫ ॥

సంమోచితః సత్త్వవతా త్వయాహం శాపాచ్చిరప్రార్థితదర్శనేన ।

ప్రతిప్రియం చేద్భవతో న కుర్యాం వృథా హి మే స్యాత్స్వపదోపలభిః ॥ ౫-౫౬ ॥

సంమోహనం నామ సఖే మమాస్త్రం ప్రయోగసంహారవిభక్తమన్తమ్ ।

గాన్ధర్వమాదత్స్వ యతః ప్రయోక్తుర్న చారిహింసా విజయశ్చ హస్తే ॥ ౫-౫౭ ॥

అలం హ్రీయా మాం ప్రతి యన్ముహూర్తం దయాపరోఽభూః ప్రహరన్నపి త్వమ్ ।

తస్మాదుపచ్ఛన్యంతి ప్రయోజ్యం మయి త్వయా న ప్రతిషేధరోక్ష్యమ్ ॥ ౫-౫౮ ॥

తథేత్సుపస్పృశ్య పయః పవిత్రం సోమోద్భవాయాః సరితో నృసోమః ।

ఉదఙ్ముఖః సోఽస్త్రవిదస్త్రమన్తం జగ్రాహ తస్మాన్నిగృహీతశాపాత్ ॥ ౫-౫౯ ॥

ఏవం తయోరధ్వని దైవయోగాదాసేదుషోః సఖ్యమచిన్త్యహేతు ।

ఏకో యయా చైత్రరథప్రదేశాన్సౌరాజ్యరమ్యానపరో విదర్భాన్ ॥ ౫-౬౦ ॥

తం తస్థివాంసం నగరోపకణ్ఠే తదాగమారూఢగురుప్రహరః ।

ప్రత్యుజ్జగామ క్రథకైశికేన్ద్రశ్చన్ద్రం ప్రవృద్ధోర్మిరివోర్మిమాలీ ॥ ౫-౬౧ ॥

ప్రవేశ్య చైనం పునరగ్రయాయీ సీచైస్తథోపాచరదర్పితశ్రీః ।

మేనే యథా తత్ర జనః సమేతో వైదర్భమాగన్తుమజం గృహేశమ్ ॥ ౫-౬౨ ॥

తస్యాధికారపురుషైః ప్రణతైః ప్రదీప్తాం

ప్రాగ్ద్వారవేదివినివేశితపూర్ణకుమ్భామ్ ।

రమ్యాం రఘుప్రతినిధిః న నవోపకార్యాం

బాల్యాత్పరామివ దశాం మదనోఽధ్యువాస ॥ ౫-౬౩ ॥

తత్ర స్వయంవరసమాహృతరాజలోకం

కన్యాలలామ కమనీయమజస్య లిపోః ।

భావావబోధకలుషా దయితేవ రాత్రౌ

నిద్రా చిరేణ నయనాభిముఖీ బభూవ ॥ ౫-౬౪ ॥

తం కర్ణభూషణనిపీడితపీవరాంసం
శయోత్తరచ్ఛదవిమర్దకృశాఙ్కరాగమ్ ।
సూతాత్మజాః సవయసః ప్రథితప్రబోధం
ప్రాబోధయన్నుషసి వాగ్భిరుదారవాచః ॥ ౫-౬౫ ॥

రాత్రిర్గతా మతిమతాం వర ముఞ్చు శయ్యాం
ధాత్రా ద్విధైవ నను ధూర్జగతో విభక్తా ।
తామేకతస్తవ బిభర్తి గురుర్వినిద్ర-
స్తస్యా భవానపరధుర్యపదావలమ్బి ॥ ౫-౬౬ ॥

నిద్రావశేన భవతాప్యనవేక్షమాణా
పర్యుత్సుకత్వమబలా నిశి ఖణ్ణితేవ ।
లక్ష్మీర్విసోదయతి యేన దిగస్తలమ్బి
సోఽపి త్వదాననరుచిం విజహాతి చన్ద్రః ॥ ౫-౬౭ ॥

తద్వల్లనా యుగపదున్మిషితేన తావత్-
సద్యః పరస్పరతులామధిరోహతాం ద్వే ।
ప్రస్పన్దమానపరుషేతరతారమస్త-
శ్చక్షుస్తవ ప్రచలితభ్రమరం చ పద్మమ్ ॥ ౫-౬౮ ॥

వృన్తాచ్చుభం హరతి పుష్పమనోకహానాం
సంస్పృజ్యతే సరసిజైరరుణాంశుభిన్దైః ।
స్వాభావికం పరగుణేన విభాతవాయుః
సౌరభ్యమీపురివ తే ముఖమారుతస్య ॥ ౫-౬౯ ॥

తామ్రోదరేషు పతితం తరుపల్లవేషు
నిర్ధోతహారగులికావిశదం హిమామృభః
ఆభాతి లబ్ధపరభాగతయాధరోష్ఠే
లీలాస్మితం సదశనార్చిరివ త్వదీయమ్ ॥ ౫-౭౦ ॥

యావత్ప్రతాపనిధిరాక్రమతే న భాను-
రహ్నాయ తావదరుణేన తమో నిరస్తమ్ ।
ఆయోధనాగ్రసరతాం త్వయి వీర యాతే
కిం వా రిపూంస్తవ గురుః స్వయముచ్చినత్తి ॥ ౫-౭౧ ॥

శయ్యాం జహత్సుభయపక్షవినీతనిద్రాః
స్తమ్భైరమా ముఖరశ్ంజలకర్షిణస్తే ।
యేషాం విభాతి తరుణారుణరాగయోగా-
ద్భిన్నాద్ధిగైరికతటా ఇవ దన్తకోశాః ॥ X-౨౨॥

దీర్ఘేష్వమీ నియమితాః పటమణ్ణపేషు
నిద్రాం విహాయ వనజాక్ష వనాయుదేశ్యాః ।
వక్త్రోష్మణా మలినయన్తి పురోగతాని
లేహ్యోని సైన్ధవశిలాశకలాని వాహాః ॥ X-౨౩॥

భవతి విరలభక్తిర్ల్యానపుష్పోపహారః
స్వకిరణపరివేషోద్భేదశూన్యాః ప్రదీపాః ।
ఆయమపి చ గిరం నస్త్యత్ప్రబోధప్రయుక్తా-
మనువదతి శుకస్తే మణ్ణువాక్పఞ్జరస్థః ॥ X-౨౪॥

ఇతి విరచితవాగ్భిర్భన్దిపుత్రైః కుమారః
సపది విగతనిద్రస్తల్పముఞ్ణంచకార ।
మదపటునినదద్భిర్బోధితో రాజహంసైః
సురగజ ఇవ గాఙ్గం సైకతం సుప్రతీకః ॥ X-౨౫॥

అథ విధిమవసాయ్య శాస్త్రదృష్టం
దివసముఖోచితమఞ్చితాక్షిపణ్ణౌ ।
కుశలవిరచితానుకూలవేశః
క్షితిపసమాజమగాత్స్వయంవరస్థమ్ ॥ X-౨౬॥

ఇతి శ్రీకాలిదాసకృతే రఘువంశే మహాకావ్యే పఞ్చమః సర్గః ॥

Encoded and Proofread by Arvind Kolhatkar akolhatkar at rogers.com

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

